

‘Op Gemengde Bodem’

Erfgoedbeleid van de gemeente Oss 2006 - 2011

(van zorg voor gebouwen naar integraal beheer van cultuur-historisch erfgoed)

‘Op Gemengde Bodem’: erfgoedbeleid van de gemeente Oss voor monumentenzorg, archeologie en cultuurhistorische landschappelijke waarden 2006-2011

Voorwoord	3
Hoofdstuk 1 Inleiding en leeswijzer	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Een veranderende visie	5
1.3 Coalitieprogramma ‘Samen Sterk’ 2003-2006	6
1.4 Leeswijzer	7
Hoofdstuk 2 Recente ontwikkelingen in de monumentenzorg	8
2.1 Landelijke ontwikkelingen in de monumentenzorg tussen 1997 en 2003	8
2.2 Gemeentelijk erfgoedbeleid	9
Hoofdstuk 3 Ambities en speerpunten	11
3.1 Ambities en speerpunten	11
3.2 Instandhouding	11
3.3 Van restauratie naar onderhoud	11
3.4 Cultuurhistorische paragraaf	11
3.5 Bescherming Wederopbouwarchitectuur	13
3.6 Beeldbepalende panden en objecten	13
3.7 Aanvullingsfonds restauratie monumenten	13
3.8 Organisatie van de taken op het gebied van Monumenten, Archeologie en Erfgoed	14
3.9 Van Monumentencommissie naar Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit	15
Hoofdstuk 4 Financiële consequenties van de speerpunten en aanbevelingen	16
Bijlagen:	
Erfgoedplan gemeente Oss (zie cd)	
Beknopt overzicht historische ontwikkeling Oss en Ravenstein	17
Lijst van Rijksmonumenten in de gemeente Oss	
Lijst van beschermde gemeentelijke monumenten	
Lijst van beeldbepalende objecten (thans niet beschermd)	

Voorwoord

‘Op Gemengde Bodem’ is de titel van deze nota voor de gemeente Oss die het beleid voor monumenten, archeologie en cultuurhistorisch waardevolle objecten en gebieden formuleert want de bodem voor dit beleid is zowel in figuurlijke- als letterlijke zin gemengd: de gemeente Oss bestaat deels uit hoger gelegen zandgronden, deels uit kleigebieden langs de Maas. Die bodem heeft ontwikkelingen met eigen karakteristieken in historie, landschappelijke inrichting, grondgebruik en bebouwingsvormen met zich meegebracht.

Na de samenvoeging van Oss met Megen, Berghem en Ravenstein is binnen de gemeentegrenzen sprake van een zeer rijk geschakeerd landschap. Het omvat een open landelijk gebied, kleine dorpjes, middeleeuwse vestingstadjes, een groot stedelijk centrum-woonwerkstad in het groen en een groot aantal rijks- en gemeentelijke monumenten. Omdat de gemeente Oss uit verschillende historische kernen bestaat die elk een sterk eigen identiteit bezitten past flexibel beleid. Beleid dat enerzijds deze identiteit respecteert maar anderzijds ook uniform inzetbaar is op gemeenteniveau.

Belangrijkste nieuwe aspect in dit beleid is een integrale aanpak van het erfgoed in de gemeente. Hieronder valt monumentenzorg, archeologie en cultuurhistorische waarden in het landschap. Dat wil zeggen, het behoud en beheer van het monumentale gebouw of object blijft alle aandacht en zorg houden, maar de methoden om dit behoud te garanderen zijn in een groter verband geplaatst. Om deze reden is sprake van een ontwikkeling van zorg voor gebouwen naar integraal beheer van cultuurhistorisch erfgoed. De zorg en zorgvuldige omgang met archeologische en landschappelijke waarden speelt hierin mee. Door deze gewijzigde benadering is in een vroeg stadium van stadsontwikkeling of gebiedsverandering de positie van monumenten, archeologische en cultuurhistorische landschappelijke waarden zo optimaal mogelijk te bepalen. Positief gevolg hiervan is dat monumenten, archeologische gegevens en landschap meewegen en zo mogelijk het uitgangspunt gaan vormen voor ruimtelijke ontwikkelingen.

Deze beleidsverandering sluit aan bij de ontwikkelingen die in gang zijn gezet door de goedkeuring door Nederland van het Verdrag van Valletta in 1992. Dit verdrag houdt in grote lijnen in dat archeologisch onderzoek verplicht is bij stedenbouwkundige ontwikkelingen en dat in principe de verstoorder van de bodem de kosten betaalt. De Monumentenwet 1988 wordt, vanuit integraliteit gedacht, aangevuld met bepalingen over archeologisch onderzoek. Op landelijk niveau is nog veel discussie gaande over de doorrekening van kosten van archeologisch onderzoek, verantwoordelijkheden en inzet van deskundigen. De gemeente Oss wil dan ook zeker geen overhaaste maatregelen nemen die ten koste gaan van een tot op heden goed functionerend archeologisch beleid. Het is echter wel duidelijk dat ook de gemeente Oss de regelgeving op dit terrein conform een eventuele wetswijziging moet aanpassen.

De gemeente Oss werkt overigens al jaren in 'de geest van Valletta'. Dat wil zeggen, al jaren verricht de gemeente bij stedenbouwkundige ontwikkelingsprojecten tijdig archeologisch onderzoek. De provincie ziet er in dit opzicht eveneens al jaren op toe dat gemeentelijke ruimtelijke ontwikkelingsprojecten in 'de geest van Valletta' verlopen.

De afgelopen jaren heeft de gemeente in ruimtelijke ontwikkelingsplannen ook steeds aandacht besteed aan de cultuurhistorische waarden in het betreffende gebied. Mede door de samenvoeging van Oss met Ravenstein kent de gemeente een rijk gevarieerd grondgebied, met tal van monumentale stadjes en kernen en een landschap vol cultuurhistorische en archeologische waarden. Hierdoor ontstond de behoefte om meer kennis van de waarden van dit rijke gebied in beeld te krijgen en hier in de ruimtelijke ontwikkeling gestructureerder en zo mogelijk met meer effect om te gaan. Voor meer kennis heeft de gemeente Oss het 'Erfgoedplan gemeente Oss'¹ in 2004 laten ontwikkelen. Tevens is hier een Cultuurhistorische paragraaf (CP) uit voortgekomen als instrument om gestructureerd en zorgvuldig met de gesignaleerde waarden om te gaan in de ruimtelijke ontwikkeling. Dit met de bedoeling dat bestaande structuren, gebouwen en archeologische gegevens als uitgangspunt voor nieuwe stedenbouwkundige ontwerpen gaan dienen, tenzij hier om zwaarwegende redenen van afgeweken moet worden.

Veel accent is in deze nota gelegd op preventieve beleidsaspecten voor gebouwde monumenten, dat wil zeggen, dat het beleid verschuift naar onderhoud in plaats van restaureren. Dit sluit ook aan bij landelijke ontwikkelingen in het kader van (nog) te verwachten regelgeving vanuit het Rijk.

Dit beleidsplan doet eveneens voorstellen om de erfgoed- en monumentenzorg binnen de gemeente organisatorisch en inhoudelijk een duidelijke vorm te geven om daarmee de erfgoed- en monumentenzorg zo effectief mogelijk in te kunnen zetten.

¹ In het coalitieprogramma Samen Sterk 2003-2006 is hiervoor de intentie vastgelegd. Het Erfgoedplan is integraal onderdeel van deze beleidsnota op het gebied van het erfgoed.

Hoofdstuk 1 Inleiding en leeswijzer

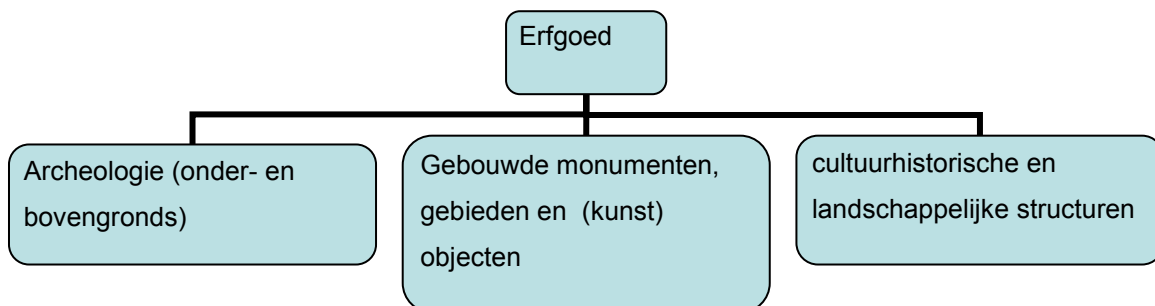
1.1 Inleiding

De gemeente Oss is in 2003 samengegaan met de voormalige gemeente Ravenstein. Door deze uitbreiding is de gemeente een stad vol monumenten rijker. Het aantal monumenten verdrievoudigde zelfs. In de gemeente Oss en in de gemeente Ravenstein zijn verschillende verordeningen op monumentengebied vastgesteld. De samenvoeging van beide gemeenten brengt de verplichting mee een voor de gehele gemeente geldig monumentenbeleid te formuleren.

1.2 Een veranderende visie

De noodzaak een nieuw monumentenbeleid voor de gehele gemeente Oss te ontwikkelen biedt tevens de gelegenheid nieuwe inzichten te kunnen verwerken. Allereerst de opvatting monumentenzorg en archeologie in samenhang te willen beschouwen, overeenkomstig internationale (Verdrag van Valletta, 1992) en landelijke ontwikkelingen, maar tevens ook een bredere, integrale benadering van het erfgoed, gebaseerd op monumenten, archeologische en cultuurhistorische landschappelijke waarden.

In schema weergegeven:

Het Erfgoedplan, dat in 2004-2005 is ontwikkeld, levert voor deze nieuwe beleidsvisie belangrijke informatie ten aanzien van monumentale, archeologische en cultuurhistorische landschappelijke waarden in de gemeente.

Het resultaat is een beleidsvisie op het Erfgoed in de gemeente waarin de integrale benadering van het erfgoed het duidelijke uitgangspunt is en factor wordt in de ruimtelijke ontwikkelingen.

Deze erfgoednota 'Op Gemengde Bodem' doet in samenhang met het erfgoedplan een aantal beleidsaanbevelingen waarmee wordt voorzien in behoud van:

- cultuurhistorische waarden

- architectonische kwaliteit (schoonheid, vorm, kleur, karakter)
- onvervangbare oude cultuuruitingen (vaak zijn deze bijzonder karakteristiek door maat, schaal en intimiteit)

Een zorgvuldig beleid op het gebied van monumentenzorg, archeologie en cultuurhistorische landschappelijke waarden zullen bijdragen aan een verbetering en/of vergroting van:

- de aantrekkingskracht van de gemeente Oss op het gebied van historie, natuur- en cultuurtoerisme en recreatie en daarmee de werkgelegenheid
- het cultuurhistorisch besef (belangstelling voor cultuurhistorische zaken)
- de continuïteit en kenbaarheid van woon- en leefmilieu ('het thuisgevoel')
- de identiteit (gezichtsbepalende elementen met symboolkarakter)
- de herkenbaarheid voor oriëntatie

1.3 Coalitieprogramma 'Samen Sterk' 2003-2006

In het coalitieprogramma zijn voornemens uitgesproken waarin het ombuigen van 'op behoud van objecten' gericht beleid naar 'dynamisch integraal ruimtelijk' beleid nog eens onderstreept wordt. Monumentenzorg, archeologie en cultuurhistorische landschappelijke waarden moeten een meer prominente rol spelen bij het bepalen van het beleid op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en inrichting.

Leeswijzer

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een chronologisch overzicht van de wijze waarop de landelijke zorg voor het erfgoed zich recentelijk heeft ontwikkeld en hoe vervolgens de gemeente Oss daarnaast eigen beleid heeft geformuleerd en uitgevoerd.

In hoofdstuk 3 doet concrete aanbevelingen om het integrale monumenten-, archeologische en erfgoedbeleid vorm te geven, met benoeming van de ambities en beleidsmatige speerpunten.

Hoofdstuk 4 geeft de financiële gevolgen van de ambities en speerpunten op hoofdlijnen aan.

Hoofdstuk 2 Recente ontwikkelingen in de monumentenzorg

2.1 Landelijke ontwikkelingen in de monumentenzorg tussen 1997 en 2003

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) en het daarop volgende Monumenten Selectie Project (MSP) is voor de ontwikkeling van de monumentenzorg, ook landelijk gezien, van groot belang geweest. Voor het MIP in 1988 van start ging was de monumentenzorg beperkt tot het conserveren van objecten van hoge ouderdom (meer dan honderd jaar). Een sleutelrol voor de professionele monumentenzorg was slechts weggelegd voor de centrale landelijke instantie op dit gebied, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist (RDMZ). Deze dienst stond voor een enorm scala aan taken waardoor optimaal functioneren binnen regio's onmogelijk was.

Monumentenwet 1988

Met de invoering van de nieuwe monumentenwet, de Monumentenwet 1988, zijn vele voormalige taken van de Rijksdienst gedecentraliseerd. Met de uiteindelijke afhandeling van het MSP breidden de monumentenbestanden van gemeenten dusdanig uit dat de gemeenten logischerwijs een grote verantwoordelijkheid toebedeeld kregen. Grote monumentengemeenten konden zelf optreden als budgethouder wat betreft restauratie en onderhoudsbudgetten voor Rijksmonumenten. Voor de kleinere gemeenten nam de provincie deze taak over. Ook kwam de VNG in 1988 met haar eerste modelverordening voor gemeentelijk monumentenbeleid. Eveneens een belangrijke verandering was dat gemeenten ook zelf restauratieplannen mochten beoordelen middels een monumentencommissie waarbij de Rijksdienst een adviserende rol speelt.

Nota Belvédère

Decentralisatie van taken die de RDMZ eerder uitvoerde, bepaalden sterk de beleidsrichting van de periode na 1992. Na de afronding van het MSP verscheen in 1999 de Nota Belvédère. Dit is een beleidsnota over de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting. Kort gezegd is de kern van de nota tweeledig. Zo streeft men naar erkenning en herkenbaar houden van cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijk als landelijk gebied en de aanzet tot het verschijnen van de Cultuurhistorische Waardenkaart. Deze Waardenkaart draagt bij aan het benutten en versterken van de cultuurhistorische identiteit van de meest waardevolle gebieden van Nederland, de zogenaamde Belvédère-gebieden. In september 2002 werd de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart gepresenteerd. De Nota Belvédère dient als basis voor de nu breed gedragen opvatting van een integrale benadering van de monumentenzorg.

Gedegen onderhoud

Naast deze meer beleidsgerichte veranderingen zijn in het kielzog van de nieuwe Monumentenwet ook andere subsidiesystemen opgezet. Het belangrijkste systeem is het zogenaamde Besluit Rijkssubsidiering Rijksmonumenten. Hierin is bepaald dat de gemeente de restauraties begeleidt, de subsidiabele kosten berekent en verantwoordelijk is voor de bouwkundige en financiële afwikkeling daarvan. Een andere belangrijke subsidieregeling is het Besluit Rijkssubsidiering Onderhoud Monumenten. Dit vooral omdat het accent van de monumentenzorg veel meer is komen te liggen op

het voorkomen van dure restauraties middels gedegen onderhoud. Iedere gemeente moet eens in de vier jaar een restauratiebehoefteraming maken.

Nadat de minister van VROM het voor de gemeente berekende budget heeft vastgesteld kan de gemeenteraad jaarlijks een Gemeentelijk Restauratie Uitvoerings Programma (GRUP) vaststellen.

Dit Programma bepaalt welke monumenten in welke volgorde voor subsidie in aanmerking komen. Een eigenaar kan slechts voor subsidie in aanmerking komen als zijn monument in het programma voorkomt. Dit systeem gaat echter in de nabije toekomst weer veranderen. In 2006 vindt waarschijnlijk het Besluit Rijkssubsidiering Restauratie Instandhouding Monumenten (BRIM) plaats. Dit besluit vervangt zal zowel het BROM alsook het BRRM. Dit voornemen geeft overigens ook duidelijk het streven aan om prioriteit te geven aan het voorkomen van restauratie middels onderhoud.

Een zware kanttekening die de gemeenten hier echter bij kunnen plaatsen is dat de restauratie-achterstand niet wordt of is weggewerkt en dat er voor deze niet-herstelde panden of objecten vooralsnog geen bevredigende oplossing bestaat.

Nationaal Restauratiefonds

In de gemeente Oss gaat het op dit gebied om 25 rijksmonumenten die een restauratie-achterstand hebben.

Belangrijk is ook de oprichting van het Nationaal Restauratiefonds. Deze instelling verzorgt uitbetaling van rijkssubsidies, voorfinanciering van bijdragen en het afsluiten van restauratiehypotheken tegen een gunstig rentetarief. De praktijk wijst uit dat dit instrument goed werkt. Wellicht kan dit instrument voor eigenaren van gemeentelijke monumenten een aanvullende mogelijkheid bieden om restauratieachterstand weg te werken. In verschillende provincies zijn provinciale varianten van het nationaal restauratiefonds tot stand gekomen. Zo ook in de provincie Noord-Brabant. Daar is in 2003 een Cultuurfonds voor Monumenten Noord-Brabant ingesteld. Eigenaren van gemeentelijke monumenten, dan wel beeldbepalende panden, gelegen in een stads- of dorpsgezicht of op de Cultuurhistorische Waardenkaart vermeld, kunnen hierop een beroep doen.

2.2 Gemeentelijk monumentenbeleid

De landelijke inhaalslag op het terrein van de monumentenzorg betekende ook voor de gemeente een hele verandering. In maart 1992 kwam de gemeente met de notitie 'Monumentenbeleid in Oss'. Deze nota beschreef twee kerntaken, namelijk het beschermen van de monumenten in Oss en het zorgvuldig omgaan met waardevolle stadsgezichten. Dit leidde tot de 'Gemeentelijke Monumentenverordening 1994'. Onderdeel van deze verordening was de 'Subsidieverordening Gemeentelijke Monumenten' waarvoor jaarlijks een bedrag van 25.000 gulden beschikbaar werd gesteld.

Toen de gemeenten Berghem en Megen in 1994 bij Oss werden gevoegd, ontstond de behoefte aan een verder uitgewerkt monumentenbeleid. Voor de samenvoeging met Megen en Berghem kende Oss 3 rijksmonumenten en een lijst met 63 gemeentelijke monumenten. Na de samenvoeging telde de gemeente 54 rijksmonumenten.

In mei 1995 verscheen het 'Beleidsplan monumenten'. Deze nota was samengesteld tegen de achtergrond van de resultaten van het MIP en het komende MSP-project. Het MIP leverde een totaal op van 329 geïnventariseerde objecten in de stad Oss en een totaal van 478 objecten voor de hele gemeente. Hiervan zou maximaal 9% worden aangewezen als Rijksmonument binnen het latere MSP. Dit beperkte percentage uit het totaal zou worden aangevuld met een toename van de hoeveelheid gemeentelijke monumenten (in eerste instantie ook met een maximum van 9%) en een bescherming middels de Wet Ruimtelijke Ordening. Hiervan is ook duidelijk melding gemaakt in het 'Beleidsplan monumenten'. De ambities van dit plan waren voornamelijk gericht op een goed verloop van het MSP en handhaving van de zorg voor reeds bestaande monumenten.

In 1997 is Megen aangewezen als beschermd stadsgezicht. Dit betekende het eerste van rijksweg beschermde stadsgezicht op de monumentenlijst van de gemeente Oss. Ravenstein was reeds in 1977 aangewezen als beschermd stadsgezicht.

Een evaluatie van het 'Beleidsplan Monumenten' in 2001 gaf een aantal belangrijke resultaten te zien. De rijkslijst werd uitgebreid met 5 complexen en 32 objecten, de gemeentelijst met 42. Hiernaast is overeengekomen dat wijzigingen aan MIP- panden ter advisering werden voorgelegd aan de monumentencommissie. Op deze wijze kon de monumentencommissie ontwikkelingsplannen voor historisch interessant bevonden, maar niet beschermde panden, toch voor advisering bespreken. Hiermee kunnen panden niet altijd behouden blijven, maar ze zijn dan wel nader bekeken. Soms adviseert de monumentencommissie meer informatie over het pand in te winnen, wat tot verrassende resultaten kan leiden, zowel in kennis omtrent het betreffende pand als in de mogelijkheden voor ontwikkeling.

Door de samenvoeging met de gemeente Ravenstein per 1-1-2003 is het monumentenbestand van de gemeente opnieuw belangrijk vergroot. De rijkslijst telt sindsdien 10 complexen en 205 gebouwen en objecten, de gemeentelijke lijst 179. (stand 1-1-2004).

3.1 ambities

De gemeente Oss kent een rijk geschakeerd landschap met vele cultuurhistorische waarden, monumentale stadjes en kernen. Ook de ondergrond van de gemeente is rijk aan archeologische gegevens. De gemeente wil zorgvuldig met deze waardevolle elementen om gaan. Voor gebouwde monumenten betekent dit een versterkte inzet op goed onderhoud in plaats van restauratie en het inlopen van restauratie-achterstanden. Tevens is er onderzoek welke vergeten of onbekende monumentale panden en objecten de gemeente kent.

In ruimtelijke ontwikkeling gaat de gemeente structureel zorgvuldig om met de waarden op het gebied van monumenten, archeologie, landschap en erfgoed en neemt deze als uitgangspunt voor de planvorming.

De ambities zijn in de volgende speerpunten in beleid omgezet.

3.2 Instandhouding

Het is in alle opzichten gunstiger om restauratie van een monumentaal pand te zien te voorkomen door goed onderhoud. Een eenmaal gerestaureerd monument kan zijn kwaliteit behouden door goed onderhoud.

Onderhoud van een monument vergt specifieke deskundigheid, vanwege bijzondere en kwetsbare bouwconstructies en materiaal. Om eigenaren van monumenten hierin bij te staan, biedt de gemeente monumenteneigenaren een gereduceerd abonnement op de Monumentenwacht aan.

3.3 Van restauratie naar onderhoud

De afgelopen jaren zijn in het kader van monumentenzorg zowel restauratie- als onderhoudssubsidies verstrekt. Uit een recente quick scan (eind 2004-begin 2005) van het monumentenbestand van de gemeente is naar voren gekomen dat er nog ongeveer 30 monumentale 'probleemgevallen' zijn, ongeveer gelijkelijk verdeeld over rijks- en gemeentelijke monumenten. Het streven is er opgericht deze restauratieachterstand in de geldigheidsperiode van deze beleidsnota weg te werken. De gemeente benadert eigenaren van deze panden om plannen te ontwikkelen. Na 2011 verstrekt de gemeente dan in principe alleen nog onderhoudssubsidies.

Goed onderhoud beloont de gemeente door prioritering bij verdeling van middelen. Ook komen alleen nog restauratieplannen op de rol voor subsidiëring waarvan de plannen geheel uitgewerkt en klaar voor uitvoering zijn.

3.4 Cultuurhistorische Paragraaf (CP)

Het Erfgoedplan gemeente Oss brengt zo goed mogelijk in beeld welke monumentale, archeologische, cultuurhistorische en landschappelijke waarden de gemeente kent. In de ruimtelijke ordening treffen erfgoed en landschappelijke ontwikkeling elkaar. Niet alleen zijn veel soorten erfgoed voor het behoud

afhankelijk van de ruimtelijke ordening, andersom kan het erfgoed een grote rol spelen in het streven van de ruimtelijke ordening tot het bewaren en realiseren van ruimtelijke kwaliteit, overeenkomstig de uitgangspunten van de Nota Belvédère. Als gemeente willen wij bij deze uitgangspunten aansluiten en in de ruimtelijke ontwikkeling structureel zorgvuldig omgaan met de waarden op het gebied van monumenten, landschap, archeologie en erfgoed en deze daarin als uitgangspunt nemen voor ontwikkelingen. Is dat niet mogelijk, dan wordt in ieder geval onderzocht, beschreven en gemotiveerd gehandeld in het betreffende gebied.

De gemeente werkte reeds vaak met een cultuurhistorische rapportage in ruimtelijke ontwikkelingsplannen. Met het oog op het beleidsuitgangspunt dat de waarden op het gebied van monumenten, landschap, archeologie en erfgoed uitgangspunt zijn in ruimtelijke ontwikkeling, wordt hier een vaste structuur in aangebracht met als instrument in ruimtelijk beleid de Cultuurhistorische Paragraaf (CP). Het erfgoedplan levert hiervoor een basis aan gegevens en kaartbeelden en functioneert daarmee als onderlegger voor ruimtelijke ontwikkelingsplannen. Met behulp van de CP zijn de in het erfgoedplan onderzochte en gevonden waarden nader gestructureerd in beeld te brengen waarmee:

- a. in Structuurvisies bij locatiekeuzes een afweging kan worden gemaakt van de actuele cultuurhistorische waarden tegen andere ruimtelijke belangen;
- b. in herziening van bestemmingsplannen het Erfgoedplan doorwerkt;
- c. bij de voorbereiding van een bestemmingsplan een onderzoek gedaan wordt naar de situatie van het erfgoed in het plangebied. Dit onderzoek wordt gevat in de toelichting van het plan in een cultuurparagraaf*;
- d. bij de voorbereiding van een bestemmingsplan zo nodig inventariserend – archeologisch – veldonderzoek wordt uitgevoerd om te bepalen welke strategie ten aanzien van deze plaatsen gevolgd zal worden.

* Deze cultuurparagraaf geeft weer:

- a. een beschrijving van de ondergrond in het plangebied;
- b. een beschrijving van de bewoningsgeschiedenis en/of de stedenbouwkundige geschiedenis van het gebied;
- c. een beschrijving van aanwezige monumenten en andere karakteristieke bebouwing;
- d. een weergave van het archeologisch onderzoek;
- e. een weergave van nog aanwezige relictten;
- f. een beschrijving van de rol van de monumenten, karakteristieke bebouwing en andere relictten in de aanwezige ruimtelijke karakteristiek;
- g. een beschrijving van het in het bestemmingsplan neergelegde beleid ten aanzien van deze objecten en structuren;
- h. een motivering van de wijze waarop in een eventueel ruimtelijk ontwerp is omgegaan met de aanwezige objecten en (archeologische) structuren.

Doel van de CP is dat landschappelijke en cultuurhistorische waarden in beeld komen en daarmee een basis vormen voor de bestemming, inrichting en vormgeving van de ruimte. Als hier van afgeweken wordt, zal dit gemotiveerd moeten gebeuren.

De toenemende zorg die de gemeente aan archeologie moet geven, brengt in het ambtelijk apparaat een grotere behoefte aan specifieke deskundigheid op dit terrein met zich mee om tijdig te adviseren in ontwikkelingsplannen, programma's van eisen te ontwikkelen voor archeologisch onderzoek, archeologisch onderzoek uit te zetten, archeologisch onderzoek te begeleiden en te beoordelen, het intern en extern verstrekken van informatie, enzovoort. Onder punt 3.8 is aangegeven dat reeds enige middelen in de begroting opgenomen zijn met het oog op deze uitbreiding van capaciteit.

Op het gebied van cultuurtoerisme liggen voor de gemeente Oss zeker ook nieuwe kansen voor het benutten van de cultuurhistorische waarden. De Nota Toerisme en recreatie (2005) speelt daar op in.

3.5 Bescherming Wederopbouwarchitectuur

De Wederopbouwarchitectuur (in de jaren rond 1950 ontstaan in het kader van de dan op gang gekomen bouwstroom) heeft karakteristieke woonwijken en buurten opgeleverd waarvan Oss enkele sprekende voorbeelden kent. De meest hoogwaardige voorbeelden uit deze periode zullen wij inventariseren en beschrijven. Ten einde het voortbestaan van (een aantal van) deze potentiële monumenten te garanderen vindt er een selectie plaats voor een voorlopige rijks- of gemeentebescherming.

3.6 Beeldbepalende panden en objecten

Naast de expliciet beschermde monumenten kent de gemeente Oss een groot aantal panden en objecten die we 'beeldbepalend' noemen. Ze bepalen het straatbeeld in grote mate door hun samenhang met de overige panden en objecten, hun vorm en zeldzame historische detailleringen en constructies. Soms zijn ze wel in het MIP geïnventariseerd, soms zijn ze tot nu toe buiten beeld gebleven maar als gevolg van herwaardering en gewijzigde inzichten toch te beschouwen als potentiële monumenten.

Op grond van onderzoek in de komende vijf jaar, zullen een aantal van deze beeldbepalende panden en objecten voorgedragen worden voor de status 'beschermde beeldbepalend pand/object.'

Na accordering van dit voorstel voor de invoering van de categorie 'beeldbepalende panden en objecten' wordt een verordening uitgewerkt die op de gebruikelijke wijze ter besluitvorming wordt voorgelegd.

3.7 Aanvullingsfonds restauratie monumenten (ARM)

Voor de financiering van achterstandsrestauraties van rijksmonumenten vormt op dit moment een probleem. In veel gevallen zijn reeds enige tijd geleden de subsidiabele kosten en het subsidiebedrag vastgesteld. Door de beperkte middelen kan het rijk echter lang niet altijd tot uitbetaling overgaan binnen een wenselijke termijn. Gevolg hiervan is dat eigenaren restauratie nog meer uitstellen, een voortgaande teruggang in de kwaliteit van het monument en frustratie bij monumenteneigenaren. Eigenaren zijn door deze gang van zaken bovendien huiverig om met een kostbare restauratie te beginnen.

Bij de categorie gemeentelijke monumenten is het probleem in theorie nog groter daar woonhuiseigenaren geen fiscale aftrekmogelijkheden hebben ter compensatie van onderhoudskosten zoals bij rijksmonumenten wel het geval is. Bij grote gebouwen in particulier bezit is de bijdrage die de gemeente in de restauratie/herstelkosten kan leveren doorgaans gering. Met het oog op behoud en herstel van dergelijke belangrijke panden is het van groot nut als de gemeente in uitzonderlijke gevallen beschikt over middelen om de eigenaar in ieder geval op weg te helpen in de restauratie om duur uitstel van herstel te voorkomen. Op dit moment ontbreekt het de gemeente aan een instrument om eigenaren toch te bewegen monumenten tot een aanvaardbare staat van onderhoud te brengen.

Concreet stellen wij dan ook voor over te gaan tot de oprichting van een Aanvullingsfonds restauraties monumenten (ARM-fonds), waarbij monumenteneigenaren, onder nader te bepalen voorwaarden, een aanvullende bijdrage kunnen krijgen op de kosten van de restauratie. Het fonds kan jaarlijks worden aangevuld (tot een nader te bepalen maximum) met restbedragen die wel zijn gereserveerd maar waar door omstandigheden geen gebruik van is gemaakt.

Na accordering van dit voorstel voor de instelling van een ARM-fonds wordt de verordening nader uitgewerkt en op de gebruikelijke wijze ter besluitvorming worden voorgelegd.

3.8 Organisatie van de taken op het gebied van Monumenten, Archeologie en Erfgoed

Overeenkomstig de organisatieprincipes, die ingezet zijn met Operatie Prossessor, zullen de taken volgens het model van scheiding tussen front- en backoffice en beleid en uitvoering zo effectief en klantgericht mogelijk binnen de Dienst Publiekszaken georganiseerd worden wat betreft de uitvoeringstaken en front- en back-officewerkzaamheden. Binnen de Dienst Stadsbeleid, waaronder ook de ruimtelijke ontwikkelingstaken vallen, komt de beleidsmatige taak te liggen.

Overzicht van hoofdtaken in de uitvoering:

1. Vraagbaak voor inwoners/eigenaren monumenten voor alle vragen op het gebied van monumenten, archeologie en erfgoed (de front-office functie);

back-office functies:

2. Behandelen van subsidieaanvragen;
3. Secretariaat monumentencommissie;
4. Interne advisering bij ruimtelijke ontwikkeling en andere aangelegenheden die monumenten, archeologie en erfgoed raken;
5. Ontwikkelen en beheren van een integraal digitaal monumentenregister, gekoppeld aan databases en GIS-systemen voor intern en extern gebruik, ook van belang met het oog op de Wet kenbaarheid Publiekrechtelijke Beperkingen;
6. Monumentenvergunningen en Bouwvergunningen. Op basis van de monumentverordening kunnen monumentvergunningen worden afgegeven. Door de afdeling monumentenzorg is al een begin gemaakt om het vergunningensysteem af te stemmen op dat van de afdelingen Publiekszaken Bouwen, Milieu en Leefomgeving;

7. Bijdragen aan educatie, communicatie en voorlichting op het gebied van monumenten, archeologie en erfgoed;
8. Onderzoek, inventarisatie, documentatie en publicaties;
9. Selectie en voordracht tot aanwijzing van monumenten.
10. Handhaving. Naast de zorg voor monumenten in het voortraject is toezicht en handhaving ook een van de taken die bij dit beleidsterrein horen. Deze taken (zoals toezicht op naleving van vergunningen, zogenaamd incidenteel opsporingswerk) vallen onder de afdeling Handhaving.

Er zijn reeds middelen beschikbaar gekomen in de PPN 2004-2007 om personele uitbreiding te realiseren voor de beleidsmatige taken ten behoeve van monumenten, archeologie en erfgoed binnen de Dienst Stadsbeleid. Daarmee kan capaciteit ingezet worden voor de taken en werkzaamheden met name op het specifieke gebied van de archeologie.

3.9 Van Monumentencommissie naar Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit

In het kader van de ontwikkeling van een beleidsvisie op de ruimtelijke kwaliteit in de gemeente, voor zowel de gebouwde als de ongebouwde ruimte, is het de bedoeling de Welstandscommissie te vervangen door een commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Monumenten vallen in de Welstandsregeling al in categorie 1 (het hoogste welstandsniveau waaraan een extra toetsing verbonden is bij ontwikkelingsplannen). Om werkelijk ruimtelijk integraal te gaan werken, is er het voornemen de commissie Ruimtelijke Kwaliteit architectuur, stedelijke en landschappelijke ontwikkelingen, archeologie, bouwhistorie en monumenten te laten behandelen en toetsen. Dit sluit aan bij de visie van deze beleidsnota.

Met de invoering van deze beoogde integrale commissie Ruimtelijke Kwaliteit verdwijnt de aparte commissie op het gebied van monumentenzorg en Welstand. Deze plannen komen voor eind 2005 in behandeling voor besluitvorming.

Hoofdstuk 4 Financiële consequenties van de speerpunten en aanbevelingen

In het voorgaand hoofdstuk zijn de ambities en speerpunten voor het geïntegreerd beleid op het gebied van monumentenzorg, archeologie en cultuurhistorische landschappelijke waarden geformuleerd. Wij denken hiermee een beleidskader te bieden voor een zorgvuldige omgang met het boven- en ondergrondse erfgoed in de gemeente Oss. Bovendien vormt het een goed kader voor de inpassing van bevonden waarden in de ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente.

Een aantal uitvoerende werkzaamheden is zonder meerkosten in te passen in de taken binnen de Dienst Publiekszaken. Beleidsmatige kwesties vinden hun weg via de Dienst Stadsbeleid. Ook zijn reeds middelen beschikbaar voor een bescheiden uitbreiding van de personele capaciteit voor met name taken op het gebied van de archeologie.

Voor de invoering van de nieuw benoemde ambities is gemiddeld ongeveer € 120.000,- per jaar benodigd. (voor specificatie: zie bijlage 3).

Wij stellen voor deze ambities na vaststelling van deze nota als offertes mee te laten wegen bij de ontwikkeling van de Programmabegroting 2006-2009.

Bijlage 1. Erfgoedplan gemeente Oss 2005 (zie CD)

Bijlage 2. Beknopte historie van Oss en Ravenstein

1. Korte historie van de verschillende kernen

De huidige gemeente Oss bestaat uit verschillende hoofdkernen. Ravenstein met zijn elf kerkdorpen, Megen, Berghem en Oss. Deze plaatsen met hun verschillende historische identiteit herbergen monumenten die deze historie tastbaar maakt.

2. Oss

De thans duidelijk waarneembare historische ontwikkeling van de stad begint rond ca. 1860. Uit archeologisch onderzoek blijkt dat de geschiedenis van Oss ver teruggaat. Al vanaf de bronstijd (ca. 2200 vC) is er sprake van permanente bewoning. Het Vorstengraf uit ca. 700 vC is een van de opmerkelijkste vondsten.

Oss was vroeger de hoofdplaats van het kwartier Maasland van de Meierij van 's-Hertogenbosch. In 1399 kreeg de plaats stadsrechten. Al gauw groeide de plaats uit tot een belangrijk centrum van de laken- en linnenhandel. Vooral in de 15^e – en 16^e eeuw had Oss veel te lijden van de Gelderse Oorlogen en de Tachtigjarige oorlog. In 1751 was er een grote stadsbrand die een groot aantal huizen en een deel van de kerk heeft verwoest. Wel bleef het middeleeuwse stratenplan behouden. Het is op dit moment niet geheel duidelijk hoeveel boven- en ondergrondse sporen uit de geschiedenis van voor 1751 resteren. Na 1751 is de geschiedenis van Oss vooral sterk verbonden met de productie van vlees en boter. In 1871 begon de familie Jurgens en in 1872 Van den Berg als elkaars concurrenten met de productie van margarine. Vooral de Molenstraat met haar voornamelijk fabrikantenvilla's stamt uit deze periode. In 1872 werd de spoorlijn tussen 's-Hertogenbosch en Nijmegen aangelegd, waarlangs op het traject Oss rond 1881 de exportslachterijen Hartog en Zwanenberg ontstonden. Hiervan resteert nog een klein deel. De tegenoverliggende bebouwing in de Spoorlaan en de Booglaan (villapark) stamt grotendeels uit de jaren '20.

In 1923 werd door Zwanenberg de Organon fabriek opgericht om uit slachtafval medische producten te vervaardigen. De verhuizing van Van den Bergh in 1891 met zijn fabriek naar Rotterdam was een economische tegenvaller. In 1929 verdween ook Jurgens na een fusie met Van den Bergh naar Rotterdam. Na de Tweede Wereldoorlog werd Oss vooral in de zestiger jaren weer een industriestad en onderging wederom een economische opleving. Door de modernisering van het centrum en de bouw van verschillende woonwijken zijn veel overblijfselen uit het oude straatbeeld verdwijnen.

2.1.2 Megen

De eerste vermelding van Megen stamt uit 1134. De hoofdplaats van het graafschap Megen is gesticht op een oeverwal van de Maas, die de plaats aan drie zijden omsloot. In 1357 kreeg Megen stadsrechten. Vanaf dit jaar werd begonnen met de omwalling die was voorzien van poorten en

torens. De bekende Gevangentoren stamt uit deze periode. Tussen 1583 en 1586 werden de stad en het kasteel van de graven van Megen door Spaanse en Staatse troepen grotendeels verwoest en kreeg de stad binnen de nog resterende omwalling een landelijk karakter, met uitzondering van een drietal hoofdstraten. Rond 1610 werd de resterende voorburcht van het kasteel gesloopt. Bij de Vrede van Münster kwam het Land van Megen, in tegenstelling tot Berghem en Oss, niet onder Staats gezag, maar bleef het een soeverein gebied onder katholieke graven. Tot 1800 bleef Megen dan ook een katholieke enclave. Vandaar dat enkele kloosterordes er een gastvrij onderdak vonden: onder andere het Franciscanenklooster St. Antonius van Padua (1645) en het Clarissenklooster St. Josephsberg (1721). Tot de dag van vandaag staat dit laatste klooster op het terrein van het voormalige kasteel. Vooral de voormalige Latijnse school annex seminarie had grote invloed op de ontwikkeling van Megen in de 19^e eeuw. Leerlingen uit het gehele land werden hier geplaatst en vonden vaak onderdak in talloze particuliere pensions van Megenaren. Titus Brandsma is wel een van de bekendste leerlingen geweest. Daarnaast waren vooral agrarische activiteiten en een enkele bierbrouwerij de belangrijkste economische activiteiten in de 19^e eeuw.

2.1.3 Ravenstein

De stad Ravenstein is in 1360 gesticht door Walraven van Valkenburg, die zijn kasteel in Herpen verplaatste naar een oeverwal van de Maas. In 1380 kreeg de plaats stadsrechten en werd voorzien van een stadsmuur met drie poorten. Tussen 1396 en 1606 was de heerlijkheid Ravenstein in het bezit van de hertogen van Kleef. In deze periode werd de stad ook voorzien van vestingwerken. Deze moesten echter tussen 1522 en 1526 op last van Karel V worden gesloopt. In 1606 werd het hele stadje geteisterd door een verwoestende brand.

Rond 1621 zijn eenvoudige verdedigingswerken aangelegd volgens het Oudnederlandse stelsel. Van 1635 tot 1672 was in Ravenstein een Staats garnizoen gelegerd. In 1672 werden de vestingwerken afgebroken. Getuige de bouwproductie en dus ook een deel van de thans resterende monumenten maakte Ravenstein in de 18^e eeuw een bloeiperiode door.

In 1794 namen de Fransen het stadje in om het vervolgens in 1800 aan de Bataafse Republiek te verkopen. In 1818 werd het gehele kasteel met uitzondering van delen van de voorburcht gesloopt. Na de aanleg van de spoorlijn over de Maas in 1872 brak wederom een bloeiperiode aan. Vooral bedrijfstakken als de graanhandel, leerlooierijen en bierbrouwerijen zorgden voor een krachtige economische impuls. Veel van de voorzetgevels (nieuwe gevels voor een ouder casco) en arbeiderswoningen stammen uit deze periode.

De voormalige gemeente Ravenstein telde elf woonkernen, waarvan vele met een eigen kerk.

Bijlage 3

Specificatie financiële consequenties van de speerpunten en aanbevelingen

Bedragen x 1000

Speerpunt	omschrijving	2006	2007	2008
3.1	Uitbreiding monumentenbestand		60	60
3.2	Bijdrage abonnement Monumentenwacht	20	20	20
3.3	van restauratie naar onderhoud	Geen specifieke kosten, gaat om verdeling van beschikbare middelen		
3.4	Cultuurhistorische Paragraaf (CP)	PM (kosten lopen mee in de ontwikkelingskosten van bestemmingsplannen		
3.5	bescherming Wederopbouwarchitectuur	Kosten van uitbreiding van het monumentenbestand zijn onder 3.1 opgenomen		
3.6	beeldbepalende panden en objecten	Kosten van uitbreiding van het monumentenbestand zijn onder 3.1 opgenomen. Voor deze categorie zullen alleen onderdelen van een pand subsidiabel zijn.		
3.7	Aanvullingsfonds restauratie monumenten (ARM)	Geen aanvullende kosten daar dit fonds gevuld wordt met restant-budgetten		
3.8	taken op het gebied van Monumenten, Archeologie	80	30	30

	en Erfgoed (het gaat hier om kosten van onderzoek, aanpassing automatisering, communicatie, voorlichting/informatie, onderzoek ed. Deels eenmalig, deels structureel.)			
3.9	van Monumentencommissie naar Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit	Nader te bepalen via de ontwikkeling van de Welstandsnota.		